

Als er een kunst duidelijk anders is dan naïeve kunst of art brut, is het wel die van Clément-Marie Biazin, schilder-verteller uit Afrika.

De kunst van Biazin, die, plotseling en op zichzelf staand opkomt in een werelddeel met een strenge traditie van woord en gebaar (verhaal, lied, dans, masker) lijkt de enige authentiek-Afrikaanse verbinding tussen de oude en nieuwe wereld.

Biazins oeuvre is gebaseerd op constatering. Het is een inventarisatie van alles wat aan het verdwijnen, of al verdwenen, is. Het beschrijft de culturele moord die eerst door de Arabieren en later door de blanken op het oude Afrika werd gepleegd. Het is een 'les' uit de gebeurtenissen getrokken, een autopsie van een culturele breuk.

Biazin tekent systematisch de culturele en taalkundige bijzonderheden van de traditie van de mondelinge overlevering op in een verhandeling die wel nieuw is, maar niet autonoom, omdat hij de bestaande codes in beeld brengt en ze zo doet voortbestaan.

De Afrikaanse beschaving wordt namelijk gekenmerkt door codes waarin alles – rituele gebaren, dansfiguren, versieringsmotieven of voorwerpen – de identiteit en bestendigheid van de Afrikaanse mens verklaart. Alles geeft de plaats van de mens in het heelal aan en bepaalt zijn verhouding ten opzichte van geesten en zielen of wijst op de regels van de jacht, van de visvangst of voor het fabriceren van voorwerpen.

Omdat de Afrikaanse beschaving zo gevoelig is voor volume (dans, sculptuur) en niet voor het platte vlak (schrift, schilderijen) en omdat het geestesveld van de Afrikaan meervoudig is en de wereld meer omhult dan inlijst, is er in Afrika van het begin af aan weinig geschreven. En omdat geest, mens, groep, woud, dier één zijn en altijd naar elkaar verwijzen, waarom zou er dan behoefte zijn om voorwerpen zonder gebruikswaarde (boek, schilderij) te maken of de zorg om een aan allen bekende cultuur te doen voortbestaan. Waarom de geschiedenis die de sociale en spirituele band van een groep vormt, die de drager van de identiteit is, isoleren.

Maar wat doe je als het dorp niet meer bestaat, als de groep er niet meer is, als de jeugd naar de mijnen gaat of naar de hoofdstad, als de oude verteller alleen achterblijft, niet meer omringd door een kring van luisteraars . . . Wat kan je nog doen . . . behalve wat Biazin met een uitzonderlijk moreel instinct doet, namelijk 'het vastleggen in schilderijen'.

Dat is zijn waarom, zijn waarde als mens, zijn historische bestaansreden.

Zijn biografische gegevens zijn belangrijk omdat ze de bron, de plotselinge opkomst en noodzaak van zijn werk verklaren.

Biazin, behorend tot de Yakoma-stam, werd in 1924 in een tamelijk traditionele omgeving geboren. Zijn ouders en grootouders voeden hem samen op. Het kind krijgt dus een opvoeding zoals die al eeuwen in zwang was.

De missionarissen leren hem lezen en schrijven, maar sturen hem vanwege ongehoorzaamheid van school. Dan houdt hij op kind te zijn en de wereld van de blanken met zijn exploitatiesysteem krijgt hem meer in zijn greep.

De jonge Biazin, die zich vaag bewust is van een gevoel van ontworteling en het kwaad dat de Afrikanen wordt aangedaan, gaat twee reizen maken die hij zelf kwalificeert als 'leertochten'. Achttien jaar lang onderzoekt hij – altijd te voet – het uitgestrekte Centraal-Afrika (Oeganda, Urundi, Ruanda, Kameroen, Spaans Guinee, Gabon, Kongo Brazzaville en Khinshasa). Het is een weinig gewoon avontuur vanwege de afstand maar ook vanwege het feit dat hij het doet.

In 1966 komt hij terug in zijn geboortestreek, Bangui. Dan besluit Biazin, die zich bewust geworden is van de destructie van de Afrikaanse beschaving, alles wat hij gezien, geleerd en gehoord heeft, vast te leggen in schilderijen. Hij doet dat met een enorm doorzettingsvermogen, want de kosten van verf zijn eigenlijk niet te dragen voor een werkloze Afrikaan (in 1967 verdiende een 'boy' 2000 Afrikaanse franc per maand, dat wil zeggen

f 20,- en daarvan moest dan een heel gezin leven; Biazin moet voor een tubetje verf 600 franc betalen, en verzorgt daarnaast zijn oude vader.) Hij slaat zich er doorheen, komt aan de benodigdheden en begint aan zijn levenswerk. Hij is dan 42 jaar.

Er zijn maar weinig van de vroegste werken bewaard; ze zijn klein (zo groot als een pakje sigaretten tot 21 × 27 cm) en ze hebben maar weinig verschillende kleuren.

Ik word getroffen door de oprechtheid ervan, door de compositie en Biazins onwrikbare zekerheid dat hij 'verplicht is de wereld op de hoogte te brengen' van de geldigheid van de Afrikaanse beschaving door middel van 'het optekenen van zijn herinneringen van de geschiedenis'. Ik ga voor hem zorgen en verschaft hem de middelen die hij nodig heeft om dit laatste 'zwarte' verhaal door de eerste zwarte ethnoloog verteld, te realiseren.

Er is niets 'onschuldigs en naïefs' aan deze semi-wetenschappelijke onderneming die een inventarisatie van de werkelijkheid is, die vergelijkingen trekt tussen de verschillende ethnische groeperingen en die de objectieve oorzaken vertelt van de verwoesting van de Afrikaanse beschaving.

Net zo min naïef is het schilderij van de Afrikaanse 'verteller' met een kring van aandachtige luisteraars om zich heen. De verteller lijkt ons aan te kijken, het lijkt of hij een confrontatie met ons aangaat.

In dit schilderij draagt alles er toe bij om Biazins bedoeling en boodschap die hij ons wil brengen, duidelijk te maken, zoals de vierdelige, heldere tekst die, op verschillende niveaus, een volledig systeem van verklaringen vormt.

Als eerste deel is er de presentatie van het onderwerp: 'Onze voorgeschiedenis, ons nieuwe, toekomstige, moderne onderwijs in de onafhankelijke Centraal-Afrikaanse republiek' (RCA, in de schilderijen soms ook CA).

Dan details en locatie van het onderwerp: 'God gaf onze voorouders, de Yakomas, ook een manier van praktisch en theoretisch onderricht, overgaand van vader op zoon'.

Dan wordt het werkelijke bestaan van wat er afgebeeld is bevestigd, en wordt er verklaard waarom dit werd geschilderd: 'Dit voorbeeld werd gegeven door Clément-Marie Biazin, kunstschilder uit CA', signatuur, datum.

Tenslotte volgt de uitleg van de voorstelling – waarbij de onder de afbeeldingen geschreven tekst deel uitmaakt van de totale compositie: 's avonds verzamelden onze voorouders de leerlingen rond het vuur, kijk: de leraar is bezig'.

De voorstelling draagt in zijn totaliteit dezelfde boodschap in zich als de tekst, maar met een ander coderingssysteem, waar de tekst dan weer een aanvulling op geeft.

In het midden bevindt zich een cirkelvormig motief dat vanuit de mond van de leraar naar de leerlingen om hem heen gaat en vandaar zelfs, via halve-cirkel motieven die het middendeel omsluiten, naar ons.

Aan weerszijden zijn er, buiten de eigenlijke voorstelling, figuren en teksten aangebracht: de balafoonspeler aan de ene en de papegaai aan de andere kant. Ze staan hoger dan het hoofd van de leraar – het middelpunt van het werk. Ze completeren de inhoud van het schilderij omdat de balafoon de verteller in verband brengt met de muzikant, welke laatste in Afrika een belangrijke functie vervult bij het doorgeven van berichten. De papegaai (ik citeer Biazin) figureert er als tolk tussen de mensen- en dierenwereld, wat voor Biazin betekenisvol was omdat hij zichzelf ook als overbrenger/tolk ziet.

En wat voor een fantastische vertaling geeft hij niet in het schilderij waarvan het centrale motief er uitziet als een bijzonder sprekend Afrikaans masker.

De vorm ervan brengt ons onze ovale oorsprong in herinnering, en onze afstamming van de dieren. Het wijst bovendien op het feit dat het woord slechts een variant is van muziek en klank. Zo ontstaat de kringloop: 'verteller-klank-cirkel-masker-teken-betekenis-verteller'.

Dit complexe systeem is een authentiek-Afrikaanse onderneming omdat woord en beeld op meer dan één niveau betekenis hebben.

Het systeem zelf is onderworpen aan de regels van esthetische en taalkundige doelmatigheid. Biazins werk brengt dus de mondelinge overlevering, die aan het verdwijnen is, in een nieuwe fase van haar bestaan.

Het is een geslaagde onderneming, en zijn werk treedt daardoor buiten het kader van de traditionele, naïeve of primitieve kunst, zelfs al doen de figuren er soms aan denken.

Er zijn nog enkele voorbeelden te noemen die de samenhang en picturale rijkdom van Biazins werk laten zien, zoals 'De rubbercultuur' en 'Mhoka'.

In beide schilderijen zet de tekst aan tot een beter begrijpen van het werk. Op de eerste plaats is het een uitleg op verschillende niveaus, zoals beschreven in het schilderij 'De verteller'.

In 'De rubbercultuur' zijn die verschillende tekstniveaus onthullend voor het verhaal maar ook voor de historische en geografische context ervan. Ze verklaren de bestaansredenen van het schilderij en maken het daardoor – tenminste in Biazins ogen – tot een voorwerp met een gebruikswaarde voor de groep.

Op de tweede plaats heeft de tekst, in paragrafen of als losse letters, een functie als element dat beweging veroorzaakt in het schilderij en daarnaast ook als zuiver esthetisch element.

In 'De rubbercultuur' is de tekst een steunpunt voor de constructie van het schilderij. Op die manier ook functioneren de letters in 'Mhoka' of in 'Mythologie'.

Ook het kleurgebruik van Biazin zou uitgebreid geanalyseerd kunnen worden, maar laten we ons beperken tot twee originele oplossingen voor het geven van de indruk van reliëf, hoewel hij de techniek van perspectief tekenen en arceren niet kent.

In 'Het gebed van de Muzelmannen' en 'Rubber-wielen' wordt het effect van reliëf veroorzaakt door het naast en over elkaar heen zetten van lijnen en kleuren. Ze brengen een optische vibratie teweeg terwijl ze eigenlijk de vlakken in kwestie ondergraven. In 'Rubber-wielen' is het vooral het oranje kruis in de blauw gestreepte omlijsting dat een sterk idee van diepte schept. Opvallend is soms ook het gebruik van 'wit' als kleur (Bezie de problematiek van het masker, of het nu Afrikaans is of niet).

Laten we ook wijzen op de bijzondere architecturale ontwikkeling die er in de schilderijen plaatsheeft. Mijs inziens heeft dat architectonische element direct te maken met het voortleven van de geest van het Afrikaanse beeld.

De kunst van Biazin is een verhandeling met strikte en duidelijke regels, die altijd met elkaar in overeenstemming zijn. Nooit echter blijkt het vermoeiend of te systematisch. In tegendeel, zijn principe van functioneren – waarbij altijd verwezen wordt naar het voorwerp waar het over gaat – blijkt iedere keer opnieuw vruchtbaar en vernieuwend. Dat is ook te zien in 'Vergelijking van de dansen'. In dat schilderij draait, wentelt, loopt alles in elkaar over en alles erin is bekoorlijk. In dat werk slaat de hele esthetiek, net als elders, op de functie van de voorwerpen en op het doel dat men bij het maken ervan voor ogen had.

Dat zijn de basis-principes van de Afrikaanse kunst.

De kunst van Biazin is Afrikaans en ontsnapt dus niet aan die regel.

Biazin is een dichter en hij is tevreden met het stuk voor stuk, stap voor stap, vermelden van historische gebeurtenissen om die van de vergetelheid te redden en ze na te laten aan de wereld, met als enig doel die wereld te onderrichten.

De kunst van Biazin, een schitterende, tot rust gekomen kunst, verzoend met wat helaas nog slechts het verleden van de omgebrachte zwarte mens is, stelt de blanke wereld een voorbeeldige les van moraal voor ogen.

